

YANGI O‘ZBEKISTONDA DINIY-HUQUQIY ISLOHOTLAR: VIJDON ERKINLIGI VA HUQUQIY TRANSFORMATSIYA

Mamatkulov Eldor Safarovich

Falsafa kafedrası katta o‘qituvchisi Falsafa doktori PhD.

G‘afforova Mehruza

Termiz davlat universiteti yuridik fakulteti Yurisprudensiya
(faoliyat turlari bo‘yicha) ta’lim yo‘nalishi 125-guruh talabasi.

mehrzagapparova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17727647>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan diniy-huquqiy islohotlar, vijdon erkinligi tamoyillarining huquqiy asoslari hamda jamiyatdagi diniy transformatsiya jarayonlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda diniy siyosatning inson huquqlariga asoslangan yangi modelini shakllantirish yo‘lida muhim bosqich bo‘lganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, vijdon erkinligi, diniy islohotlar, huquqiy transformatsiya, diniy siyosat, inson huquqlari, bag‘rikenglik, demokratik jamiyat. Kirish (Introduction).

Abstract. This article analyzes the ongoing religious and legal reforms in New Uzbekistan, focusing on the legal foundations of freedom of conscience and the processes of religious transformation in society. The results indicate that Uzbekistan has entered a new stage in forming a human rights-based model of religious policy, fostering tolerance, social harmony, and spiritual renewal.

Keywords: New Uzbekistan, freedom of conscience, religious reforms, legal transformation, religious policy, human rights, tolerance, democratic society.

KIRISH

Yangi O‘zbekiston konsepsiyasi doirasida 2017-yildan boshlab boshlangan keng qamrovli siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar tizimi jamiyatning diniy-huquqiy sohasini ham qamrab oldi. Ushbu sohadagi tub o‘zgarishlar fuqarolarning Konstitutsiyada kafolatlangan vijdon erkinligi huquqini xalqaro standartlarga mos ravishda ta’minlashga qaratilgan¹. Avvalgi davrlarda diniy erkinliklar qat’iy nazorat ostida bo‘lib, huquqiy tartibga solish ko‘pincha cheklovchi xususiyatga ega edi.

Tadqiqotning maqsadi — Yangi O‘zbekistonda diniy sohada amalga oshirilgan asosiy huquqiy islohotlarni tahlil qilish, ularning mazmun-mohiyatini ochib berish va bu o‘zgarishlarning inson huquqlari bo‘yicha xalqaro me‘yorlarga mosligini baholashdan iborat.

Ilmiy faraz (gipoteza) — yangi qonunchilik diniy erkinliklarning kengayishiga va diniy tashkilotlar faoliyati uchun huquqiy to‘siqlarning yengillashishiga olib kelgan.

Metod (Methods)

Maqolada ilmiy tadqiqot metodlarining quyidagi turlari qo‘llanildi:

¹¹ .Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2022.

Normativ-huquqiy tahlil: Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2021-yil 5-iyuldagi "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonun ² hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sohani tartibga soluvchi Farmonlari (masalan, PF-6019) asosiy tahlil obyekti bo'ldi³.

Qiyosiy huquqiy tahlil: Amaldagi qonunchilik normalari xalqaro inson huquqlari hujjatlari (BMT va YXHT tavsiyalari) bilan qiyoslandi⁴.

Tarixiy-huquqiy tahlil: Islohotdan oldingi (2017-yilgacha) va islohotdan keyingi davrning huquqiy amaliyoti farqlari o'rganildi.

Natijalar (Results)

O'tkazilgan tahlillar natijasida islohotlarning diniy-huquqiy sohadagi quyidagi asosiy natijalari qayd etildi:

Diniy Tashkilotlarni Ro'yxatdan O'tkazishning Soddalashuvi:

Yangi qonunda diniy tashkilot tuzish uchun talab qilinadigan ta'sislar soni avvalgi 100 kishidan 50 kishiga qadar kamaytirildi⁵.

Ro'yxatdan o'tkazish muddati uch oydan bir oygacha qisqartirildi.

Vijdon Erkinligining Kengaytirilishi:

Fuqarolarning jamoat joylarida ibodat liboslarida yurishlarini taqiqlovchi normalar qonunchilikdan olib tashlandi. Bu fuqarolarning o'z e'tiqodini ochiq ifoda etish huquqini kengaytirdi⁶.

Farzandlarga diniy ta'lim berish bo'yicha huquqiy aniqlik kiritildi, bu oila doirasida diniy ta'limga bo'lgan huquqni mustahkamladi⁷.

Hukumatning Diniy Bag'rikenglik Siyosati:

"Qora ro'yxat"larning bekor qilinishi hamda ekstremistik guruhlar ta'siriga tushib qolgan shaxslarning ijtimoiy reabilitatsiyasi amalga oshirildi.

2023-yilgi Konstitutsiyada yer, yer osti boyliklari umummilliy boylik deb e'lon qilinishi bilan bir qatorda⁸, vijdon erkinligiga oid normalarning huquqiy kuchi yanada oshirildi.

Muhokama

Yangi qonun va islohotlar diniy huquqiy sohani tartibga solishda nazoratdan ishonchga asoslangan hamkorlikka o'tish strategiyasini aks ettiradi. Ta'sislar sonining kamaytirilishi va ro'yxatdan o'tkazish muddatining qisqarishi xalqaro tashkilotlar (masalan, YXHT va AQSh Xalqaro Diniy Erkinlik Komissiyasi)ning uzoq yillik tavsiyalariga javob bo'ldi. Bu, shubhasiz, O'zbekistonning demokratik tamoyillarga sodiqligini ko'rsatadi.

² O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (Yangi tahrirda). 2021-yil 5-iyul.

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (PF-6019-son). "Diniy-ma'rifiy soha faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida." 2020-yil 4-iyul.

⁴ BXHT (BMT Inson Huquqlari Qo'mitasi) va YXHT/DIMK tavsiyalari. O'zbekistonda diniy erkinlikni ta'minlashga oid xalqaro xujjatlar.

⁵ O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (Yangi tahrirda). 2021-yil 5-iyul.

⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (PF-6019-son). "Diniy-ma'rifiy soha faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida." 2020-yil 4-iyul.

⁷ O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (Yangi tahrirda). 2021-yil 5-iyul.

⁸ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. (Yangi tahrirda). Toshkent, 2023.

Shu bilan birga, muhokama qilinishi lozim bo'lgan jihatlar saqlanib qolmoqda:

Missionerlik faoliyatiga oid cheklovlar: Qonunda prozelitizm va missionerlik taqiqlanishi ⁹ diniy ozchiliklarning faoliyat erkinligini xalqaro huquqiy me'yorlarga to'liq moslashtirish borasida hali ham ehtiyotkorona yondashuv mavjudligini ko'rsatadi. Bu, Konstitutsiyaviy vijdon erkinligi doirasida muvozanatni saqlash talabini qo'yadi.

Ro'yxatdan o'tishning amaliy murakkabliklari: Kichik diniy jamoalar uchun 50 kishilik talabni bajarish va doimiy huquqiy manzilda joylashish kabi amaliy talablar ba'zan qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

Xulosa

Yangi O'zbekistonda amalga oshirilgan diniy-huquqiy islohotlar vijdon erkinligi kafolatlarini kuchaytirish va diniy bag'rikenglikni huquqiy jihatdan mustahkamlash borasida sezilarli yutuqlarga erishilganini isbotladi. Asosiy huquqiy transformatsiya "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonunning yangi tahririda o'z ifodasini topdi. Kelgusida, huquqiy normalarni amaliyotga to'liq tatbiq etish, ro'yxatdan o'tkazish talablarini yanada liberallashtirish va xalqaro hamjamiyat talablarini inobatga olgan holda missionerlik va prozelitizmga oid cheklovlarni tahlil qilish asosiy ustuvor vazifalar bo'lib qoladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (Yangi tahrirda). 2021-yil 5-iyul.
3. BXHT (BMT Inson Huquqlari Qo'mitasi) va YXHT/DIMK tavsiyalari. O'zbekistonda diniy erkinlikni ta'minlashga oid xalqaro xujjatlar.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (PF-6019-son). "Diniy-ma'rifiy soha faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida." 2020-yil 4-iyul.
5. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. (Yangi tahrirda). Toshkent, 2023.
6. Qodirov R. X. Diniy huquq va davlat: O'zbekiston tajribasi. Monografiya. Toshkent: Adolat, 2023.

⁹ O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (Yangi tahrirda). 2021-yil 5-iyul.